

EUGEN SIMION

FRAGMENTE CRITICE

IV

Cioran, Noica, Eliade, Mircea Vulcănescu

Prefață de Doris Mironescu

Cuvânt înainte de Eugen Simion

CUPRINS

Prefață	5
Cuvânt înainte	13
I. EXISTĂ UN „EXISTENȚIALISM” ROMÂNESC?	19
ELIADE ȘI EXISTENȚIALISMUL ROMÂNESC.....	21
TÂNĂRUL CIORAN	32
1. Pe culmile disperării. Un Iov educat la școala moraliştilor francezi.....	32
2. Cartea amăgirilor. Despărțirea de filosofie. O nouă asceză. Muzica, starea de sfințenie, iubirea	41
3. Schimbarea la față a României. Un manual de morală practică. Ethosul eroic	50
4. Lacrimi și sfinți. O hermeneutică a sfințeniei. Un Anteu al disperării	63
5. Amurgul gândurilor. Un clasic al deznădejzii.....	71
6. Conștiința ca fatalitate. Fantasma copilăriei	77
7. Un gânditor privat (I). Discursul epistolar	85
8. Un gânditor privat (II). Scrisul, o sinucidere amânată	92
9. „Țara” lui Cioran.....	104
CONSTANTIN NOICA.....	135
1. Culturile geometrice și culturile istorice	135
2. Despre estime sau de ce nu se înțeleg filosofii	142
3. Fiul risipitor și fratele fiului risipitor. Jurnalul filosofic.....	151
4. Despre cunoașterea omului la limită.....	158
MIRCEA VULCĂNESCU	167
1. Un om de sistem într-o generație care detestă orice sistem	167
2. Satul creator și stilul organic de existență al românilor	171
3. Despre experiență, trăire, autenticitate... O fotografie de generație	178

4. Filosofie și filosofi. „Metafizica realului”	183
5. „Noua spiritualitate” „Activismul disperării” „Istorismul prin resemnare”	185
6. Omul românesc	191
7. Dimensiunea românească a existenței. O gramatică a spiritului din și printr-o gramatică a limbii	197
8. O tipologie a spiritului european. Tipul răsăritean, tipul apusean.....	206
9. Un spirit enciclopedist. Un critic literar care caută mereu probleme	212
10. Memorialul de la Arsenal.....	215
II. A FI EUROPEAN.....	217
VALERIU CRISTEA	219
PORTRETUL UNUI OM DE CARTE. GRIGORE MOISIL	231
MATEI CĂLINESCU. ESEUL ROMANESC: VIAȚA ȘI OPINIILE LUI ZACHARIAS LICHTER.....	238
NE REVIZUIM, NE REVIZUIM... ..	248
VASILE LOVINESCU.....	252
1. Creangă, un erudit al științelor ezoterice	252
2. Jurnalul unui simbololog.....	258
IOAN LĂCUSTĂ.....	268
CRISTIAN TUDOR POPESCU	274
LENA CONSTANTE, SINGURĂ, TREI MII DE ZILE, ÎNTR-O ÎNCHISOARE.....	280
ȘTEFAN AUGUSTIN DOINAȘ.....	290
ION D. SÂRBU	296
1. Romanul eseistic. Adio, Europa!.....	296
2. Roman politic, roman inițiatic. Lupul și Catedrala ..	316
PROZELE LUI PETRU DUMITRIU.....	332
1. Euridice. Actualizarea miturilor	332
2. Proprietatea și posesiunea. Romanul românesc este pe cale să-si schimbe modelele. De la Gide la Freud...	339
SPIRITUL PLOIEȘTEAN. MIHAI ISPIRESCU.....	349
MEMORIILE ANIȚEI NANDRIȘ	356
LUCIAN BLAGA. ROMANUL AUTOBIOGRAFIC.....	361
POSTSCRIPTUM LA JURNALUL LUI MIRCEA ZACIU.....	375

A FI EUROPEAN.....	385
„PUTEM POVESTI VICIUL, DAR NU PUTEM DESCRIE IUBIREA”	400
LITERATURA ÎN EPOCA LIBERTĂȚII.....	406
NECUNOScutUL SERGIU AL-GEORGE.....	413
INDICE DE NUME.....	423

I.

EXISTĂ UN „EXISTENȚIALISM”
ROMÂNESC?

Motto: „N-am înțeles bine niciodată pentru ce filosofia se bucură de o considerație plină de teamă și n-am înțeles niciodată respectul religios al oamenilor pentru ea [...] a muri filosof este o rușine pe care moartea n-o poate șterge.”

Emil Cioran
1936

ELIADE ȘI EXISTENȚIALISMUL ROMÂNESC

Este Mircea Eliade un ziarist de geniu? Unul dintre editorii articolelor lui din anii '20 și '30 crede că da: alături de Hasdeu, Eminescu, Iorga, Goga, Nae Ionescu și G. Călinescu – scrie Dan Zamfirescu¹ –, Eliade „atinge intensitatea și luminozitatea geniului” nu în opera literară, nici în scrierile științifice, ci în eseistică și publicistică. Termenul de *eseistică* este echivoc. Eliade, oricum, nu-l agreează. Faptul se vede chiar dintr-un articol din tinerețe. Dar cele mai multe dintre studiile lui despre mituri, practici religioase, istoria credințelor etc. sunt, în fapt, eseuri erudite. Dacă este așa – și nu văd cum poate fi altfel – geniul lui Eliade se extinde, în acest caz, și asupra literaturii sale științifice... Astfel de speculații nu au însă niciun rost. Geniul este o noțiune romantică și a dispărut azi din limbajul criticii literare. Francezii o folosesc într-un sens foarte restrâns. Fiecare creator are *geniul* lui, fără a avea, în sensul vechi al termenului, *genialitate*. Să ne mulțumim a recunoaște, în cazul lui Mircea Eliade, ceea ce-i recunoaște colegul său de generație, Cioran: „darul tânărului Eliade de a face orice idee fremătătoare, contagioasă, de a o investi cu un *halou* de isterie pozitivă, stimulantă, sănătoasă”... (*Exercices d'admiration*). Același moralist vorbește, cu referință tot la Eliade, și de „superstiția vitalității și a randamentului”..., însușiri pe care Cioran, un superstițios al conciziei, nu le apreciază prea mult. Rămâne un fapt

---

¹ Mircea Eliade, *Profetism românesc*, 1-2, Editura „Roza Vânturilor”, 1990; îngrijitorul primului volum este Alexandru V. Diță; N. Georgescu îl îngrijește și-l prefățează pe cel de al doilea (*România în eternitate*).

incontestabil și pentru admiratori și pentru sceptici: Eliade scrie enorm și are un cuvânt de spus în toate problemele culturii și ale istoriei contemporane.

Când citim azi articolele din *Itinerar spiritual* (1927), scrise la 20 de ani, vedem că multe dintre ele s-au datat. Rămân încă vii, provocatoare, temele lor. Rămâne, într-adevăr, pasiunea, adică freamătul, haloul acela de isterie tinerească de care vorbește Cioran. Geniu? Mai degrabă o voință extraordinară de a pune în articolul de ziar marile probleme ale existenței și de a face din articolul de ziar tribuna unei generații care vrea să schimbe totul: de la politică la cultură. Ediția de acum adună la un loc o parte din această imensă producție gazetărească: în afară de *Itinerar spiritual* sunt cuprinse *Scrisori către un provincial* (publicate în *Cuvântul* între 1927-1933), însemnările grupate în *Destinul culturii române* (1928-1953), iar în volumul al doilea sunt reproduse articolele din *Criterion* și *Vremea* din anii 1934-1938. O ediție, cum se vede, care conjugă criteriul cronologic cu acela tematic, fără a le respecta riguros. Volumul al doilea (*România în eternitate*), intitulat așa după titlul unui articol din *Vremea* (13 oct. 1935) este mai unitar și definește mai bine o vârstă a spiritului eliadesc. Soluția ideală ar fi însă reproducerea cronologică a articolelor, a tuturor articolelor scrise de acest tânăr care vrea să împace România cu metafizica. Numai atunci, cu toate însemnările sale sub ochi, ne vom putea face o idee corectă despre metafizica *poligrafului* (vorba aparține tot lui Cioran care o preia, dacă nu mă înșel, de la Eugen Ionescu), despre „profetismul mondial” de care vorbește Dan Zamfirescu, nerăbdarea creatoare a tânărului șef de generație și despre toate celelalte. N. Georgescu promite un „dosar Mircea Eliade” din care să se poată vedea limpede relațiile scriitorului cu mișcarea de extremă dreaptă. Ar fi foarte util. În *Fragmente dintr-un jurnal*, II, Eliade a dat o variantă care a nemulțumit pe unii comentatori occidentali. Fapt

sigur este că istoria este așa cum este și că serviciul cel mai mare pe care i-l putem aduce lui Eliade e să spunem adevărul și despre întâmplările plăcute și despre cele neplăcute... Ediția de față arată o parte a lucrurilor. O ediție integrală a operei publicistice va lămuri și ceea ce generațiile noi nu știu prea bine despre Eliade și generația sa, teribila, celebra „generație tânără” din anii '30... Numai atunci vom putea vorbi, cu inima împăcată și cu cugetul clar, dacă șeful spiritual al generației tinere prelungește sau nu cultura română în universalitate, dacă Eliade a fost sau nu un *profet* adevărat și a pășit, cum zice prefațatorul lui de acum, din „pustiul” țării natale pe scena mondială a culturii. Slavă Domnului, nu mai este nevoie să ocultăm, cum am făcut de atâtea ori până acum, biografia scriitorului și să izbăvim omul prin opera lui. Putem, în fine, să privim istoria în față și să spunem ce credem cu adevărat despre ea.

Până atunci, să recitim aceste articole tinerești, ambițioase, fremătătoare, contagioase... Ceea ce se observă întâi este diferența de valoare dintre ele. Primele – cele publicate în *Cuvântul* din 1927-1928 – sunt retorice, cu un limbaj nesigur, de o ardoare necontrolată stilistic. Au meritul de a anunța temele lui Eliade și, în genere, de a deschide în cultura noastră ceea ce se cheamă problematica tinerei generații. Frica ei cea mare este să nu „sombreze” în provincialism cultural. Pentru a scăpa de această pacoste, Eliade propune un număr de soluții, pornind de la ideea că în cultura română – improvizată, retardată, marginalizată – apare, în fine, o generație profetică: „noi suntem generația cea mai binecuvântată, cea mai făgăduitoare din câte s-au rânduie până acum în țară; trebuie să ținem seama numai de elită”... Aceste propoziții apăreau în *Cuvântul* din 6 sept. 1927. Autorul lor avea 20 de ani și credea că prin el și colegii lui de generație izbândește *Spiritul*, scris cu majusculă. Asta vrea să spună: valorile pure, spirituale, „absurd de spirituale”. Eliade citește pe Gide, Papini,

Ortega y Gasset și pe elevii lui Julian Marias și Lain Entralgo, și face apologia virilității și a experienței. Nu se teme de confuzii și de contradicții, crede chiar că ele sunt fecunde și indispensabile. „Se socotește” cu învățătorii universitari și dintre ei nu acceptă decât pe Iorga, Pârvan, Rădulescu-Motru și Nae Ionescu. Savantul autentic nu poate fi decât pătimăș, dăruit până la uitarea de sine. Imperativul timpului este *sinteza*. Misia generației tinere este să ajungă, în fine, la sinteza pe care generațiile anterioare au ratat-o. De aici vine, în *Itinerar spiritual*, critica diletantismului și recomandarea de a încerca experiența mistică. Fără cunoașterea mistică nu este posibilă *sinteza* și nu este posibilă, atrage atenția tânărul filosof al culturii, o mare cultură. Aici vrea să ajungă Mircea Eliade și spre așa ceva vrea să îndrepte el generația postbelică... Drumul spre marea cultură românească trece prin ortodoxie. Spiritualitatea românească trebuie împăcată cu Dumnezeu, va spune Eliade mai târziu, citând cuvintele unui șef politic tânăr din epocă...

Cam acestea sunt, în rezumat, ideile care se repetă în articolele din *Itinerar spiritual*. Șerban Cioculescu le găsea pline de nerv și personalitate și descifra în ele crezul unei generații. Mai în glumă, mai în serios el numește pe autorul lor „Ioan Gură-de-Aur al divinei tinereți, fremătătoare încă de cutremurul adolescenței și pubertății”. Tot lui Șerban Cioculescu îi aparține, se pare, și termenul de „trăirism”, pentru a numi filosofia experienței și a neliniștii. Termenul are, la început, o nuanță peiorativă. Mai târziu sensul peiorativ s-a pierdut și a rămas un concept prin care definim, azi, programul unei generații și chiar un curent de gândire în anii '30: *existențialismul românesc*. El n-a fost cercetat cum trebuie și, în cea mai mare parte, nu este cunoscut sau este rău cunoscut: îndeosebi prin implicațiile lui politice. Va trebui și în acest caz să luăm lucrurile cum sunt și să le analizăm cu luare aminte. *Trăirismul* unește și

pe Eliade și pe Petre Pandrea, om, acesta din urmă, de stânga, adversar (încă din 1933) al fascismului. Fizionomia *generației tinere* se arată a fi, chiar și numai din acest exemplu, mult mai complicată decât pare la prima vedere. Unde plasăm pe disperatul, nihilistul, raționalistul și, totuși, religiosul Eugen Ionescu? Cel din *Nu* și din articolele ulterioare, supărat pe toată literatura contemporană și, apoi, plin de admirație față de aceeași literatură?!... Dar pe G. Călinescu care nu-i ia prea în serios pe acești tineri obsedați de experiențe mistice și ireverențioși față de tradițiile raționaliste ale culturii române?! Iată o temă de discutat..

Dar să revin la ziaristul Mircea Eliade și la primele lui articole. Clară este la el obsesia înnoirii prin experiența spirituală. Jurnalistul exprimă de o mie de ori această idee, acum și mai târziu, în articolele din anii '30, mult mai coerente și cu o bătaie filosofică mai lungă. În faza din *Itinerar spiritual*, Eliade întocmește un repertoriu de teme (generația tânără, experiența mistică, des-marginalizarea culturii române, valorizarea creștinismului răsăritean, descătușarea energiilor tinere, despărțirea de stilurile și ritmurile generațiilor anterioare, complexate, retardate, provincializate...) și le dezvoltă în propoziții nervoase, dezarticulate de multe ori, agresive și juvenil profetice. Ce uluiește azi la lectură este credința tânărului de 20 de ani că, odată cu el, se naște o generație care va înnoi totul, o mare generație spirituală, o generație întemeietoare... Ea va scoate cultura română din inerțiile răsăritene și-i va aduce filosofia care-i lipsește... Asta credea tânărul de 20 de ani și trebuie să recunoaștem că nu s-a înșelat prea mult...

Articolele scrise după întoarcerea din India au mai multă coerență și se concentrează asupra câtorva teme: contestarea politicianismului românesc, primatul spiritului, cultul tinereții (vârsta când spiritul obține contactul cu mitul), dorința panică de a trăi, respingerea spiritului de resemnare, elitele creatoare ale nației, *soterie* și *sympathie* etc. Sunt și altele

(interesul, de pildă, față de stilul sau „formularea” românească) în concordanță cu preocupările metafizice ale generației. Mircea Vulcănescu și C. Noica descoperă ființa românească în limbaj. Mircea Eliade o caută în miturile ei și-i judecă aspru lipsa de stil în politică. Tânărul mistic coboară mai des decât **învățații** săi colegi din sfera speculației în câmpul istoriei imediate. De aici suspiciunea care l-a urmărit până la moarte pe Eliade de a nu fi un veritabil filosof. Filosof sau nu, el vrea să creeze un stat cultural și este de părere că adevărații eroi ai nației sunt creatorii ei. Este alergic la ideea despre primatul politicului în societate și, când este să-și dea o părere despre politica românească, mânia lui nu mai cunoaște margini. Ce arătam noi străinilor? întrebă el și tot el răspunde: „inconștientă politică, țigănie electorală și conștiințe care se cumpără ieftin”. Nici viața intelectuală românească nu-i place: parazitism, o gazetărie cu pretenții intelectuale, „alexandrinism fără erudiție”, „diletantism fără mobilitate interioară”, „feminism cerebral fără resurse sentimentale”... Eseul, la modă, în anii '30, îi pare o formă hibridă, un gen, oricum inferior. Mai mult, Eliade este de părere că literatura însăși este un gen inferior. O idee pe care Noica o păstrează până târziu. A murit, probabil, cu ea și cu resentimentul său față de zeflemeaua lui I. L. Caragiale. Cioran mărturisește că n-a putut citi niciodată până la capăt pe Balzac. Eliade l-a citit și a făcut el însuși literatură de ficțiune, dovadă că neîncrederea în literatură a fost doar o criză de tinerețe. Nu-i place spiritul elegiac al Moldovei și nu-i plac nici maimuțările mahalalei românești.

De aici vine, în mod sigur, și rezerva față de Caragiale, care, se vede limpede azi, obsedează întreaga generație. Lovinescu și Nicolae Davidescu nu sunt, așadar, singurii critici români care pun în discuție durabilitatea estetică a operei lui Caragiale. Filosofii din anii '30 vorbesc despre *nereprezentativitatea* ei. Eliade gândește în acest fel: „Mahalaua a creat până acum un stil grotesc, care ne amuză

când îl întâlnim în Caragiale, dar care e tragic, când îl privim istoric. Acest stil de cafenea, acest geniu verbal de secătură sceptică, acest proverb mixt și impur – care reprezintă o înțelepciune de slugă și o enciclopedie de gazetar – nu ne reprezintă. Ea nu are nimic de-a face cu demnitatea românească – pentru că nu are nimic de-a face cu nicio demnitate umană. Confuzia între mahala și românism a început să dispară. E datoria noastră să risipim cât mai curând și confuzia între intelectualul creator și parvenitul papagal, între Mihai Eminescu și Cațavencu”. Mai târziu, în *La țigănci*, *Pe strada Mântuleasa* și alte povestiri, va reconstitui, din unghi mitic, spațiul caragialesc, reabilitându-l. Camil Petrescu procedează în același sens, făcând din Mitică un tip moral complex. De aici se vede că autorul *Momentelor* obsedează, într-un chip sau altul, o întreagă generație de creatori. Filosofii nu-l acceptă pentru că au credința că răsul împiedică exprimarea metafizicii... Curioasă această sistematică revoltă în literatura română împotriva excesului de ironie! Până și Nichita Stănescu s-a enervat, odată, împotriva „jegului ironiei”...

Eliade se mai desparte de un scriitor din secolul al XIX-lea, și anume de Maiorescu. Altă fantasmă a generației tinere din anii '30. În *Nu*, Eugen Ionescu, disperat de confuzia de criterii, vrea întoarcerea la Maiorescu și instaurarea în critica românească a unui nou junimism. Eliade, voind să elibereze energiile mistice ale nației, recomandă înstrăinarea de programul raționalist al lui Maiorescu. Iată în ce termeni pune chestiunea tânărul eseist: „Dacă nu-mi pot pierde încrederea în misiunea istorică a României și în vigoarea ei intelectuală este mai ales pentru că, de douăzeci de ani, ne depărtăm neconținut de Titu Maiorescu. Niciodată n-a fost mai departe, mai străin și mai indiferent Titu Maiorescu decât astăzi. Indiferența – această primă instanță a istoriei... Mihai

Eminescu a scăpat de mult de sub tutela critică și filosofică a lui Maiorescu. Astăzi, mai ales, Eminescu reprezintă pentru noi acel secol al XIX-lea, românesc, *naționalist și «mistic»*, împotriva căruia au luptat «Junimea», Titu Maiorescu și Caragiale...”

Seria despărțirilor în cultura română începe acum și, după cât se vede, Caragiale și Maiorescu, adică spiritele critice, sunt în cap de listă. Cam în aceeași vreme, un alt publicist, Petre Pandrea, contestă linia *Maiorescu* în cultură și apără linia Kogălniceanu - Hasdeu, mult mai creatoare, după el, în istoria și cultura românească. Noica va vorbi și el (în *Jurnalul de la Păltiniș* al lui G. Liiceanu) de „bietul Maiorescu”... Argumentele lui Eliade împotriva criticului junimist sunt de ordin spiritualist: prin raționalismul, scepticismul lui, Maiorescu ar fi împiedicat acea „nerăbdare a creației” care caracterizează pe toți marii români din secolul al XIX-lea; dovadă poziția lui față de pașoptism, criticismul, opoziția lui sistematică față de orice formă de mesianism românesc... Acesta începuse cu Heliade Rădulescu și Bălcescu și continuase cu Hasdeu... Maiorescu, cu sistemul lui rigid de gândire, și Caragiale, cu zeflemeaua lui descurajantă, au stopat acest curent mistic în creația românească... Generația tânără, este de părere Eliade, trebuie să-l regăsească, regăsind, astfel, o direcție mare, autentic europeană în cultură...

Toate acestea se pot, desigur, discuta. E. Lovinescu, G. Călinescu și mai toți criticii literari din epocă cred, deopotrivă, că *linia Maiorescu* este fecundă și necesară în cultura românească și că misticismul românesc n-a creat nimic esențial. „Indiferența” față de Maiorescu reprezintă, în vremuri tulburi, o abdicare de la spiritul critic. Efectul ar fi o gravă confuzie de valori... „Înapoi la Maiorescu”, scrie Lovinescu, excedat de manifestările de ocultism, iraționalism, mesianism din anii '30 și, în genere, sceptic față de aceste crize de profetism colectiv. El apără

autonomia esteticului și nu vrea în niciun chip ca, în vremuri așa de confuze, critica românească să se îndepărteze de modelul maiorescian...

Cine are dreptate? Inabilă întrebare. Eliade și cei care vor să se despartă de Maiorescu vor, în fapt, să spiritualizeze cultura românească, s-o împace cu metafizica și să introducă în roman (gen reprezentativ pentru stilul unei națiuni) o filosofie de existență. Ei sunt, pe drept cuvânt, disperați de formele pe care le-a luat politicianismul și cer o reșezare mai justă a valorilor în societate (Eliade scrie, într-un loc, despre „influența criminală a politicianismului asupra tuturor formelor de viață civilă, culturală și spirituală”). Soluția este, în acest caz, ceea ce tot Eliade numește „ofensiva valorilor maxime și specifice”, crearea – încă o dată – a unui stat cultural, impunerea unei „formulări” românești. „Suntem fără stil și fără ritm, se lamentează el, am fost toți mediocri, îngâmfați de o jalnică veselie.” Românii să facă bine să iasă din întârzierea, resemnarea lor istorică și să valorifice, în cultură cel puțin, experiența lor de creștini răsăriteni... *înceștinarea Cosmosului*, iată adevărata misiune a nației noastre. Cultura, nu politica, ne va salva, crede Eliade și, în fapt, cred mai toți tinerii *criterioniști*.

Bine gândit și frumos spus, dar vine criticul literar (în speță Lovinescu) și zice că eternitatea nu se poate atinge dacă nu există în cultură opere capitale și că, de regulă, Dumnezeu nu-i iubește pe cei care încurcă limbile... Dumnezeu vorbește unei națiuni prin capodoperele ei și, pentru ca să existe capodoperele, trebuie să funcționeze spiritul critic în cultură... Elan colectiv, nerăbdare creatoare, soterie, sympathie, obsesia absolutului, a permanentului, universalului, ofensiva valorilor maxime și specifice, *înceștinarea Cosmosului*, toate sunt bune, dar nimic bun nu va ieși din acest program dacă undeva, pe aproape, nu se află și un Maiorescu care să vegheze ca planurile să nu se confunde și limbile să nu se amestece. Un punct de vedere

pe care Eliade îl recunoaște indirect din moment ce într-un articol el spune că „a nu confunda planurile, iată cea dintâi datorie a unui om inteligent”. Așa gândea, în fapt, și Maiorescu, așa socotește, în anii '30, și Lovinescu, scepticul...

Cât privește posibilitatea de a crea un *stat cultural* separat de un *stat politic*, nu știu ce să zic. Politologii, sociologii pot spune mai multe și mai bine decât mine. La o primă vedere, faptul n-ar fi posibil. Politica ne urmărește ca o fatalitate și, cum a zis cine a zis, politicul este chiar destinul nostru... Eliade este mâniat că românii fac politică toată ziua și investesc energiile, talentele lor în acest domeniu... Afectiv, îi dau dreptate, dar rațiunea îmi spune că, fără un stat politic bun, nu poate exista un stat cultural viabil. Fatalitatea unei relații. Chestiune actuală și azi, ca multe altele pe care le ridică în articolele sale incendiare acest tânăr profet care vrea un mare destin pentru România...

Interesant ar fi de dedus din aceste însemnări un portret interior al scriitorului. D. Micu a făcut o primă schiță a lui într-un studiu, foarte serios, publicat în *Caiete Critice* (nr. 1-2, 1988). Un portret mai exact al tânărului Eliade va fi posibil atunci când vor fi publicate toate articolele și studiile lui din anii '30, inclusiv acelea (unele admirabile) cuprinse deja în volume. Din articolele de acum, reiese limpede că Mircea Eliade nu este, în ciuda crizelor sale de disperare, un spirit nihilist și că idealul lui moral se fixează într-o poziție de centru: „o poziție de omenie”, zice el laudându-l pe Rădulescu-Motru, unul dintre profesorii pe care îi admiră... Așa îl vede și prietenul său Cioran (într-o însemnare publicată la moartea lui Eliade): „Îi era străin orice gen de nihilism, fie el și metafizic. Nu se poate închipui în ce măsură ignora seducția lăncezelii, a plictisului, a vidului și remușcărilor. Cine era atunci? Cred că pot da răspunsul: un spirit deschis către toate valorile cu adevărat spirituale, către tot ce se împotrivește morbidului și îl învinge. Credea în mântuire,

era vădit de partea Binelui, alegere nu lipsită de primejdie pentru un scriitor, dar providențială pentru cineva care respinge prestigiul negației sau al disprețului. Oricât ai fi fost de demoralizat, nu mai puteai rămâne astfel după ce stăteai de vorbă cu el. Funciarmente incapabil să vadă în negru, avea o rezervă de sănătate care mă minuna. De mai multe ori i-am spus că suferea de un fel de iluzie ereditară”.

Acest spirit *mântuit*, un credincios fără religie, cum i s-a mai spus, este însă înainte de orice un spirit care știe să valorifice anxietățile, contradicțiile, disperările sale. Este suficient să-i citești articolele despre *nenorocul* nostru, al românilor (o formulă pe care o folosește des și Cioran), pentru a vedea ce poftă uriașă de muncă și ce energie există în acest spirit mâhnit că „intelectualii români au pierdut plecarea”. Eliade, oricum, n-a pierdut-o... Nici plecarea, nici sosirea. Este unul dintre puținii intelectuali români care, în domeniul lui, a știut și a reușit să ducă lucrurile până la capăt. Să aibă, adică, o operă, nu numai un număr de cărți.

N-am spus nimic despre talentul gazetarului Eliade. Și nici n-am să pot spune ceva esențial în acest sfârșit de capitol. Numai asupra unui singur fapt vreau să atrag atenția: Eliade nu-i, în mod indubitabil pentru mine, unul din marii gazetari ai momentului; sunt, în anii '30, ziariști cu mult mai scilipitori decât el (să citez numai pe Ion Vinea), și totuși, articolele acestora și-au pierdut din importanță, dacă nu s-au datat complet, pe când însemnările lui Eliade plac, interesează și azi spiritul nostru. De ce? Pentru că au idei și propun modele pentru viața spiritului...

1990